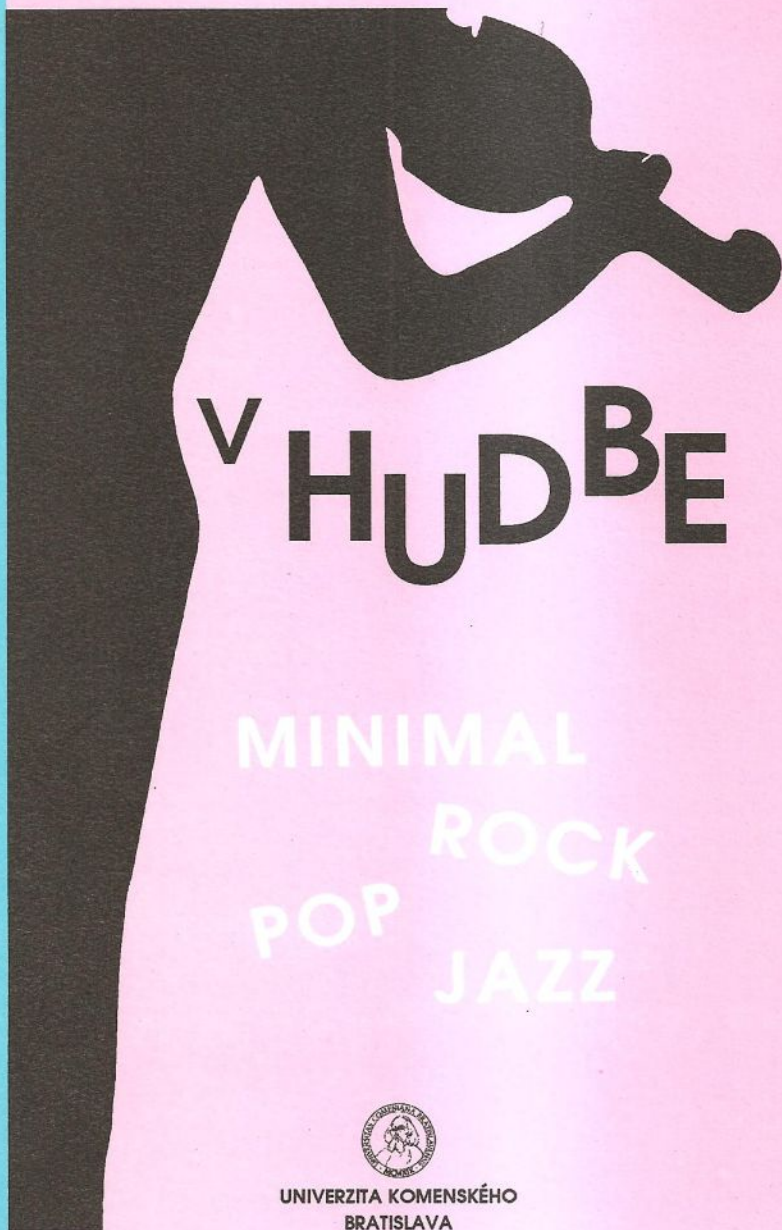

YVETTA KAJANOVÁ

POSTMODERNA

V HUDBĚ

MINIMAL

ROCK

POP

JAZZ

UNIVERZITA KOMENSKÉHO
BRATISLAVA

OBSAH

Predhovor	3
Úvod	5
Postmoderna: Nový sloh alebo estetika?	11
Postmoderna a technologický pokrok. Elektroakustická hudba	70
Minimal music v americkej hudbe. Minimalizmus v jazzovej a rockovej hudbe	98
Postmodernistická estetika v jazze a rocku	106
Postmoderna v slovenskej hudbe	140
Generácia 80/90	140
Rock, pop, jazz, world music	170
Postmoderna a manažment	184
Hudba potrebuje svoj stred	187
Použitá literatúra	190
Vecný register	198

POSTMODERNA

NOVÝ SLOH ALEBO ESTETIKA?

Slovo moderna (po francúzsky „moderne“) znamená upraviť podľa požiadaviek doby, moderne, novým spôsobom. Postmodernou sa označuje obdobie po uplynutí moderny od latinského „post“ – „po“, čiže po moderne, pričom perióda postmoderny sa rozvíja od polovice 60. rokov až do súčasnosti (v artificialnej hudbe, v jasse, rocku a populárnej hudbe sa datovanie líši). Doteraz nie je celkom jasné, či modernu a postmodernu možno chápať len ako estetiku, alebo ako vykryštalizované nové slohy.

Za hudobnú modernu sa obvykle pokladá hudba z obdobia medzi dvoma vojnami¹⁶. Teoretici sa sporia tiež v názoroch, kde moderna začína a kedy končí. Ak berieme do úvahy prísne racionálne estetické kritériá a ich extrémne využitie v expresionizme, tak racionalita, snaha o deštrukciu a negáciu tonality, novátorstvo a experimentátorstvo sa stali princípmi modernistickej estetiky. Preto možno za modernistické tendencie označiť aj expresionizmus od 20. rokov 20. storočia. Expresionizmus v hudbe je však sám o sebe definovaný ako ostro vyhranený smer.

V kontexte krajnej racionality dodekafónie sa modálny prístup takých skladateľov ako napríklad Janáček, Bartók a Stravinskij a iní zdal skôr tradičný. Preto sa v praxi ujalo nepresné označenie „klasika 20. storočia“. Janáček, Bartók a Stravinskij používali modalitu, rozšírenú tonalitu a inotonálne postupy, ktoré sme v prípade jazzového vývoja označili za znaky modernisticky orientovaných hudobníkov. Aj z tohto dôvodu niektorí teoretici hovoria o nástupe moderny už roku 1890 pri predvedení **Faunovho popoludnia** od Clauda Debussyho¹⁷. Podľa Carla Dahlhausu sa moderna viaže na obdobie od

---

¹⁶ Ladislav Burlas takto označuje generáciu skladateľov A. Moyzesa, E. Suchoňa, J. Cikquera, D. Kardoša. In: Burlas, Ladislav: *Slovenská hudobná moderna*. Bratislava : Obzor, 1983. Črty moderny však nesú aj slovenskí skladatelia, ktorí nadviazali na trend Novej hudby a avantgardy 60. rokov.

¹⁷ Dahlhaus, Carl: *Die Musik des 19. Jahrhunderts*. Wiesbaden : Akademische Verlagsgesellschaft Athenaion, 1980.

Dibelius, Ulrich: *Moderne Musik 1945-1965*. München : Piper Verlag, 1966.

Martináková-Rendeková, Zuzana: *Slovak Composers after 1900*. Banská Bystrica : Akadémia umení, 2002, s. 16 – 17.

roku 1890 až do dvadsiatych rokov 20. storočia, Ulrich Dibelius kladie modernu do rokov 1945 – 1965. Problém moderny – postmoderny ako estetiky alebo slohu sa tu však vynára na povrch ešte viac, pretože v súvislosti s Debussym sa zaužíval pojem impresionizmus, ako označenie slohu.

Problematike postmoderny v estetike a umení sa venovali také osobnosti ako Jean-François Lyotard, Jacques Derrida, Michel Foucault, Roland Barthes, Gilles Deleuze a ďalší. Vytvorili osobité a originálne koncepcie.

Rozdiely medzi modernou a postmodernou:

1. Uprednostňovanie racionality moderny pred spontánnosťou a komunikatívnosťou postmoderny.
2. Elitárnosť a intelektualizácia modernistickej hudby oproti masovému rozšíreniu vo veľkomestskej kultúre.
3. Individualita a originality prejavu v moderne oproti preferovaniu pluralizmu vzájomnej nesúmerateľnosti a heterogénnosti štýlov aj za cenu eklekticismu a straty jedinečnosti.

Modernistický estetický program je nasmerovaný k hlavnému cieľu – vytvoreniu originálnej kompozície v duchu tradičného „opus perfectum et absolutum“. Dielo je nemenné a nesmie do neho nikto zasiahnuť, pretože je realizované ako perfektné a dokonalé.

Skladateľská cesta vedie k jeho neustálemu vylepšovaniu, zdokonaľovaniu v individuálnom skladateľskom vývoji. „Opusovosť“, idea o perfektnosti diela, sa vyvíjala od obdobia baroka a končí v období moderny. Z tohto pohľadu je nástup postmoderny návratom resp. analógiou renesančného typu hudobného myslenia. Renesanční hudobníci rovnako pracovali s technikami alúzií a citátov, improvizácia a rôzne verzie skladieb v ich tvorbe mali svoje miesto.

Postmodernistické diela nemusia smerovať k zdokonaľovaniu. Predstava o skladateľskom „diele“ funguje na základe metódy dekonštrukcie jeho aury, deštruovať základné schematické postupy kompozície, narušiť prevládajúce schémy hudobného myslenia). Skladatelia tak predkladajú rôzne varianty, verzie, úpravy jedného a toho istého diela. Autori často požadujú od interpreta, aby sám kompozične dopĺňal dielo a tak sa podieľal na jeho výslednej podobe. Postmodernistická predstava tvorcov predkladá minimálne požiadavky na dielo. Stačí, ak skladateľ dobre ovláda kompozičné remeslo, ba dokonca pripúšťa, že tu má svoje miesto aj samouk. Preto sú postmodernistickí skladatelia často obviňovaní z diletantstva.

Pokým moderna určuje jedinú a správnu interpretáciu skladby, postmoderna akceptuje rôzne výklady jednej a tej istej skladby poslucháčom. Este-

tický program postmodernej nemusí byť originálny, stačí, ak sa páči poslucháčovi. V pohľade na to, čo je krásne, dominuje predstava, že všetko tu už bolo a stačí **recyklovať** už jestvujúci materiál – použité prvky zasadiť do nového kontextu. Z tohto pohľadu je krásnym aj **gýč** (asociácia so záhradným trpaslíkom), opotrebovaný, banálny popevok, primitívny dokola sa opakujúci rytmus. Základnými technikami, s ktorými sa tu pracuje, sú alúzia, **pastiš**, koláž, citát, **paródia** a **irónia**, prípadne úloha istého myšlienkového konceptu.

TECHNIKY

Alúzia – narážka, ponáška, náznak, čiastočné, neúplné prirovnanie k známym skladbám alebo štýlom, ktoré majú len evokovať pôvodných autorov hudby. Evokácia je založená výlučne na podobnosti známych prvkov.

Aproprácia – privlastnenie si individuality iného, v tomto zmysle aj privlastnenie si objavu originálnej techniky hry na nástroj, originálnej koncepcie, prístupu a pod.

Citát je presné použitie známych melódií, motívov v skladbe (citovanie), ktorých autorom je iný skladateľ. Citát je možné identifikovať podľa pôvodnej partitúry.

Irónia je „štipľavý“ dvojzmyselný výsmech, komponovanie – rozprávanie v kladnom postoji, pričom výrazom, zvukovou artikuláciou, interpretáciou ide o negáciu postoja. Irónia sa najčastejšie viaže na vokálne inštrumentálnu hudbu a spojenie s textom, avšak môže mať aj inštrumentálnu podobu.

Koláž je výtvarná technika surrealistov, kombinácia rozličných materiálov, komponovaných do obrazu. V hudbe ide o miešanie rôznorodých hudobných štýlov, žánrov a slohov do jedného celku.

Montáž – fotomontáž, literárna montáž, filmová montáž, strih, zostavovanie obrazov, snímok do jedného celku. Používa sa najmä v elektroakustickej, digitálnej hudbe, electro-jazze, elektronickej tanečnej hudbe, house music, drum and bass...

Paródia je zosmiešnenie už jestvujúcej známej skladateľskej predlohy.

Pastiche („pastiš“) – literárne ide o parafrázu, napodobneninu. V renesančnej hudbe sa používal pojem **pasticcio** – hudobná zmes, potpourri (veľké dvoj-, trojdielne a viacdielne formy – A, B, C, D, E, F...), u ktorých bolo nebezpečie rozkladu hudobnej formy na rad myšlienkovy nezávislých, relatívne samostatných útvarov.

Plagiát znamená netvorivé opisovanie, napodobovanie, býva spojený s paródiou a iróniou. Je predstupňom alúzie.

Travestia – prestrojenie, preoblečenie, parodovanie vo vonkajších znakoch. Vyskytuje sa najmä v hudobnom divadle, opere, v rockovom divadle.